

Franck Gaudichaud: “L'Amèrica Llatina continua sent l'e

L'Amèrica Llatina és un batibull de moviments indígenes i de base que malden per corregir la tendència dels governs progressistes instal·lats al continent la darrera dècada, la majoria dels quals continuen sotmesos a un sistema productiu extractivista que, a mans de les multinacionals, causa infinitat de perjudicis sobre les comunitats i l'ecosistema. També és el torn d'una nova generació de joves i de col·lectius que, en l'actual context, plantegen superar el model d'Estat centralista en el qual s'han forjat molts països de la zona. Un escenari d'oportunitats, no exempt d'amenaques externes, del qual ens parla a bastament Franck Gaudichaud, polític, editor de la secció xilena del portal 'Rebelión' i coordinador de l'obra 'El volcán latinoamericano'. Una radiografia col·lectiva, la primera del nou segell editorial Otramérica, en què vint autors de les dues bandes de l'Atlàntic ofereixen una visió des de l'esquerra de l'heterogeni mapa llatinoamericà i on Gaudichaud, professor de Ciències Polítiques a la universitat francesa de Grenoble 3, n'analitza tot l'entrellat.

Alex Romaguera
entrevista@setmanaridirecta.info

Al pròleg d'El volcán latinoamericano, situes el 1998 com l'inici del període històric en què es troba immersa l'Amèrica Llatina. Què hi passa, a partir d'aquell any?
És difícil triar una data, però, si ens referim a un canvi de cicle, el 1998 és un punt d'inflexió cap a posicions d'esquerra arreu del continent. Sobretot arran de l'entrada d'Hugo Chávez a la presidència de Veneçuela, si bé també seria just referir-nos a l'aixecament Zapatista de 1994. En qualsevol cas, durant la dècada dels 90, ens trobem davant la reformulació d'una nova esquerra a partir de grans fenòmens i experiències de mobilització social. Els sectors que no comptaven en la societat comencen a incidir-hi perquè, a desgrat del poder oligarca, volen ser protagonistes de la vida pública. Sorgeixen nous actors institucionals a cada país, com el cas d'Evo Morales a Bolívia.

Alguns d'aquests actors enarboren l'anomenat Socialisme del segle XXI. És el gran moviment de canvi?
Sí, però no suposa un trencament amb el capitalisme, com van representar la revolta sandinista a Nicaragua, el castisme a Cuba o el socialisme de Salvador Allende a Xile. En tot cas, recull dinàmiques d'apoderament que contenen un fort antiimperialisme i reformes democràtiques i socials de gran calat. Més que esdevenir una ruptura amb la lògica capitalista, diria que apunten cap a models postneoliberals, ja que mantenen acords amb les multinacionals per facilitar-los quotes de poder i accés als recursos. Així ho hem vist a Bolívia, a l'Equador o a Veneçuela.

No és possible generar un model propi?

La majoria de països de l'Amèrica Llatina parteixen d'un creixement basat en la indústria extractora del petroli i en la producció intensiva de cereals i altres aliments. La pre-

gunta, doncs, és com superar aquestes dependències i crear un model productiu adaptat a les necessitats de les comunitats i respectuós amb el medi.

L'acord de l'Aliança Bolivariana per als Pobles de la Nostra Amèrica (ALBA), sorgit el 2004 a iniciativa de Veneçuela i Cuba, és un intent de buscar aquesta alternativa?

Situa a l'agenda el projecte d'integració a escala regional, capaç d'anar més enllà d'una simple unió econòmica, com es limitaven a fer el Tractat de Lliure Comerç, el Mercosur i altres propostes de tall liberal. Busca la complementarietat tot reconeixent l'asimetria entre els països i l'intercanvi entre ells, incloent-hi les oblidades illes del Carib. De moment, però, és una iniciativa reactiva enfront dels Estats Units que no aborda els veritables desafiaments que té l'Amèrica Llatina.

“Cal un canvi a escala regional que incorpori països com el Brasil, que avui té els seus propis plans estratègics”

Quins destacaries?

Assolir un canvi profund a escala regional que incorpori països com el Brasil, que avui té els seus propis plans estratègics. I després que, internament, aquests països gestionin els conflictes amb els moviments que aposten per anar més enllà de les reformes i volen trencar amb el model extractivista i desenvolupista que mantenen els seus governs progressistes. Seria, sobretot, els casos de Veneçuela, l'Equador o Bolívia. Sense oblidar que alguns moviments són corporatistes i obceixen a interessos conservadors, com ha pas-

Epícentre de l'altermundisme"

sat a Bolívia amb el moviment autonomista que pretén separar les regions riques de les pobres.

Un cas paradigmàtic d'aquesta dependència de la indústria extractora també és el Perú, on Ollanta Humala reprimeix les comunitats que s'oposen a la mineria...

Humala es defineix com a nacionalista i, ja de partida, tenia una visió interclassista que renegava de les esquerres i de les dretes. Continua obrint-se a les multinacionals i això ha provocat una greu esquerda amb els moviments que li havien donat suport. El conflicte del Conga resumeix perfectament què passa en altres zones de l'Amèrica Llatina: les poblacions lluiten per defensar els seus drets davant d'uns governs amb pàtina progressista que opten per mantenir els privilegis dels inversors estrangers. És aquí on es lliura el combat per la defensa del medi i per un sistema productiu més sostenible.

A l'Argentina, el govern de Cristina Fernández es resisteix a reconèixer el dret del poble maputxe de gestionar els seus recursos. Reprodueix els mateixos déficits?

És l'assignatura pendent a la qual s'enfronta l'Amèrica Llatina, juntament amb la descolonització interna. La creació de societats plurinacionals i de constitucions avançades encara està a les beceroles a causa dels segles de poder colonial; d'aquí, que el procés per reconèixer l'indigenisme sigui força lent. Això es manifesta amb molta crueltat a l'Argentina, Colòmbia o Xile, on el poble maputxe s'enfronta a les corporacions hidroelèctriques que destrueixen les seves terres i la biodiversitat. Aquesta lluita posa en contradicció els estats oligarques, centralistes i uniformes que hem conegut des del segle XIX. També seria el cas de Mèxic, tot i que la seva estructura és federal i la constitució preveu la pluralitat interna.

"L'intervencionisme nord-americà passa pel 'soft power'; el control de l'opinió pública a través dels mitjans de comunicació"

Quant a la ingerència exterior, ja no estem en temps de dictadures que tenen el suport militar dels Estats Units, com Xile mitjançant el Pla Còndor?

L'intervencionisme continua existint. Primer, amb la inclusió de molts països al mercat lliure internacional i també mitjançant el Pla Colòmbia, amb el qual els Estats Units han trobat l'aliat per imposar la seva estratègia de domini, com amb Israel a l'Orient Mitjà. Aquest esquema explica la presència de la Quarta Flota a les aigües de la zona i també les temptatives de cops d'estat contra Hugo Chávez a Veneçuela el 2002; poc després, l'intent de desestabilització a Bolívia; l'expulsió de Manuel Zelaya de la presidència d'Hondures el 2009, o ara, al Paraguai, amb la destitució de Fernando Lugo. Després, cal sumar-hi el *soft power*; és a dir, el control de l'opinió pública en processos electorals a través dels mitjans de comunicació. Els EUA han invertit gran quantitat de recursos en aquest terreny amb l'objectiu de generar comportaments determinats entre la població, per a la qual també ha creat *lobbies*, oenagés, moviments socials i grups financers.

En la pugna entre aquesta ofensiva neoliberal i la nova esquerra que es reclama des dels moviments populars, sembla que el jovent i les dones estan tenint un paper important. És així?

Sens dubte. L'Amèrica Llatina ha estat l'epícentre de l'altermundisme i encara ho veiem amb el ressorgiment d'una nova generació d'estudiants, dones i sindicats de treballadors. A Xile, ha aparegut un moviment molt important

contra la reforma educativa del conservador Sebastián Piñera; a Colòmbia, s'ha aconseguit aturar un pla similar, i a Mèxic, cal destacar la irrupció del moviment 132. Són expressions d'indignació que, a imatge de moltes altres aparegudes arreu del món, qüestionen els partits tradicionals i el menyspreu de les institucions vers els sectors exclosos de la societat.

Aquesta eclosió es pot articular a escala regional?

La defensa de la sobirania alimentària ja ho fa possible. Molts pobles i organitzacions camperoles comencen a adonar-se dels efectes catastròfics del Tractat de Lliure Comerç signat per alguns estats llatinoamericans amb els Estats Units i el Canadà. A Mèxic mateix, que és un país capdavanter en la producció de blat de moro, n'han d'importar dels Estats Units i perden la seva capacitat productiva. La lluita contra la crisi climàtica també ofereix experiències interessants de bon viure o de respecte per la biodiversitat com les que han aparegut a Bolívia o a la zona del Yasuní, a la selva amazònica de l'Equador, on s'ha declarat una àrea lliure d'explotació petrolera. Segurament, aquestes lluites no trencaran amb la lògica extractora d'un dia per l'altre, però plantegen una transició ecològica que ens porta a un nou paradigma energètic i de vida en comunitat.

Pel que fa al Brasil, hi ha possibilitats que s'afegeixi a aquest contrapoder antiimperialista?

Tal com va dir Ignacio Lula da Silva, el Brasil ja no és un país emergent, sinó emergit. Un país amb influència mundial, clau en el G-20, que en l'actual context de crisi aporta el seu esforç al Fons Monetari Internacional per ajudar els seus *amics europeus*. No sembla, doncs, que vulgui participar d'un contrapoder d'esquerres d'àmbit llatinoamericà.

S'inclina cap a les tesis socioliberalistes?

Opta per la via econòmica tradicional i ofereix milions d'hectàrees a Monsanto, tot i que tindria capacitat per trencar amb les dinàmiques neoliberals. Però no només això: ha creat les seves multinacionals, amb les quals pressiona els seus socis. D'alguna manera, el Brasil ha esdevingut un subimperi, amb una clara hegemonia respecte de la resta de països de l'Amèrica Llatina. I això, havent estat referent en processos de democràcia participativa o en la lluita del Moviment Sense Terra (MST).

A què atribueixes aquesta postura?

Té una de les burgesies més fortes del continent, amb la qual el Partit dels Treballadors ha actuat de manera molt benvolent i li ha permès una acumulació de capital que ha accentuat les diferències entre els més rics i els més

pobres. És cert que la pobresa ha baixat en termes generals, però, de moment, no participa de la lògica progressista que es respira en altres països de l'Amèrica Central i del Sud.

Tot i així, ets optimista pel que fa a l'avenç d'un nou model econòmic i polític al continent?

Ja ho veurem. La clara disputa entre els governs que apostaven pel neodesenvolupisme i els que comptaven amb el suport dels moviments populars ha canviat. La Veneçuela lligada als processos comunals, l'Argentina de les empreses ocupades o la Bolívia connectada amb les autonomies indígenes han quedat enrere. Ara veiem que alguns d'aquests governs s'han distanciat dels processos emancipadors sorgits de la base, per tant, haurem de veure si això s'aprofundeix o, per contra, es corregeix i, de nou, els posen les alternatives al bell mig de l'agenda. Cal confiar que el feminisme, els estudiants, les dones, el moviment per la sobirania alimentària i els pobles indígenes ho faran possible i, lluny d'institucionalitzar-se, podran ser els motors de canvi i de construcció d'alternatives.

"Les experiències populars poden servir de mirall a Europa amb la perspectiva de construir projectes justos i igualitaris"

Què n'hauria d'aprendre, Europa, d'aquest volcà llatinoamericà que comença a emergir?

L'Amèrica Llatina és un bon mirall per als països europeus de cara a fer front a la crisi perquè, als anys 80, ja va experimentar els plans d'ajustament que intenten aplicar l'FMI i la troica a Europa. L'Amèrica Llatina va demostrar que s'hi podia combatre amb la mobilització i la formulació de sortides justes. L'Equador, per exemple, va posar en relleu que es pot anul·lar el deute amb el suport dels moviments socials. I l'Argentina va fer el mateix quan va anul·lar parcialment el deute. Si aquests països van ser capaços d'imposar-se al món financer internacional, els pobles europeus, que són més forts, també poden fer-ho. Igualment, les experiències populars poden servir de mirall amb la perspectiva de construir cooperatives, mitjans comunitaris, xarxes municipalistes i altres projectes justos i igualitaris. L'Amèrica Llatina també ens mostra que és possible bastir ponts de l'àmbit social cap al món polític plantejant alternatives a escala continental.

FOTOGRAFIES:
Robert Bonet